

BALANS



IN DIT NUMMER

CONCEPT 2>4
Meerzijdige partijdigheid
Paul Heyndricks

PRAKTIJK 5>6
Als emancipatorisch
werken meer wordt dan
een loze kreet ...
Marleen Bouters
Liliane De Cock

METHODIEK 7>9
Leren mediëren met
Reuven Feuerstein
Annie Weedaeghe
Philippe Lamoral

COMPETENTIE 10
Omgaan met sociale en
culturele verschillen
Chantal Feys

BERICHTEN 11

EDITORIAAL

De methodiek "leren mediëren met Reuven Feuerstein" sluit mooi aan bij een lange en succesvolle traditie van vorming rond dit ideeën-goed binnen onze opleidingen van Balans.

Het concept "meerzijdige partijdigheid" is een belangrijke basis-houding en basismethodiek binnen onze contextuele opleidingen. Het is dan ook nuttig om dit concept eens helder te formuleren.

Met de competentie "omgaan met sociale en culturele verschillen" willen wij als Balans duidelijk onze maatschappelijke verantwoordelijkheid opnemen om door opleiding en bijscholing rond dit thema het omgaan met verschillen te verbeteren.

Tenslotte gaan we **met de rubriek praktijk** op bezoek in de orthopedagogische sector met het uitdagend thema "als emancipatorisch werken meer wordt dan een loze kreet".

Ik hoop dat wij u terug kunnen boeien met deze brede waaier aan invalshoeken. We wensen u dan ook veel leesplezier.

Marc Van Coillie

Algemeen coördinator Balans

tijdschrift voor
agogisch werk

■ CONCEPT

MEERZIJDIGE PARTIJDIGHEID

Meerzijdige partijdigheid is een begrip dat werd ontwikkeld door Ivan Boszormenyi-Nagy, de vader van de "contextuele therapie". "Meerzijdige partijdigheid" of "veelzijdig gerichte partijdigheid" is de voornaamste houding en methodiek voor wie wil werken met de existentiële context van zijn cliënten. In de nederlandse literatuur vindt men zowel de uitdrukkingen 'meerzijdige partijdigheid' als 'veelzijdig gerichte partijdigheid'. In dit artikel gebruik ik de meest voorkomende variant: 'meerzijdige partijdigheid'. Meerzijdige partijdigheid vond eerst zijn weg in de psychotherapie maar ook andere terreinen waar met mensen wordt gewerkt tonen interesse voor dit concept. In dit artikel wil ik de contextuele betekenis van het begrip expliciteren en suggesties geven voor het aanwenden ervan in de praktijk. Ik gebruik in dit artikel het woord 'therapeut' om de werker aan te duiden. De lezer kan dit eventueel vervangen door 'hulpverlener', 'agoog', 'consultant', 'leidinggevende' e.d. Hierbij dient opgemerkt dat dit enkel kan wanneer deze persoon zich in een positie bevindt waarin hij of zij niet als partij betrokken is in de belangtengestellingen waar het om draait. Daarover verder meer.

Doel van veelzijdig gerichte partijdigheid.

De contextuele benadering vertrekt vanuit de idee dat mensen groeien in verbondenheid. De menselijke verbondenheid ligt voor eerst in zijn existentiële context: de zijnsrelaties. Dit zijn de relaties met de mensen met wie we in de feiten verbonden zijn (bloedverwantschap) of later verworven belangrijke relaties, zoals partnerschap en levensvriendschappen. Mensen zijn zeer gemotiveerd en te motiveren door wat er in deze relaties gebeurt en gebeurd is. Deze relaties zijn bronnen van steun en bieden kans tot groei in verbondenheid. In deze relaties zitten echter ook belangtengestellingen die aanleiding geven tot wederzijdse kwetsuren en elkaar wederzijds onrecht aandoen. Dit kan mensen op zichzelf doen terugplooiën waardoor zij zich uit relaties terugtrekken en blokkeren in hun groei.

Het doel van de meerzijdig partijdige houding en methodiek van de contextueel werker is de dialoog in deze relaties opnieuw op gang te brengen zodat heling van kwetsuren en groei mogelijk worden. Mensen gaan aarzelend en met angst in gesprek met wie ze verbonden zijn. Zij hebben nood aan aanmoediging, ondersteuning en erkenning van iemand die hun inspanningen ziet en benoemt. Zij hebben iemand nodig die hun moeilijkheden erkent en benoemt. Dit is de rol van de therapeut. Zijn erkenning ten aanzien van iedere betrokkene heeft tot doel hen te motiveren nog meer in dialoog te gaan. Tegelijkertijd kan zijn erkenning voor de toekijkende partijen een pedagogisch effect hebben: zo kan het ook. In de visie van Nagy treedt de therapeut op als katalysator: hij faciliteert het proces maar is geen betrokken partij. De meerzijdige partijdigheid is daarbij zijn basishouding en basismethodiek. (Boszormenyi-Nagy, I en Krasner B., 1996)

Een basishouding

"Meerzijdige partijdigheid is de houding van de therapeut die er in bestaat aanspreekbaar te zijn voor en betrokken te zijn op iedereen die zou kunnen worden getroffen door zijn interventies. Meerzijdige partijdigheid veronderstelt respectvolle betrokkenheid vanwege de therapeut op ieder voor wie zijn interventies consequenties kunnen hebben, zonder daarbij iemand uit te sluiten. Het is de bereidheid de belangen van elke betrokken partij

onder ogen te willen zien. Meerzijdige partijdigheid houdt in dat de therapeut bereid is te zien dat elke betrokken partij onrecht heeft ondergaan en dat elke betrokken partij inspanningen doet om passend zorg te dragen voor anderen. Deze basishouding staat soms haaks op het zich intuïtief identificeren met "mijn cliënt". Het betekent dat de therapeut steeds bereid is ook de positie van de anderen te willen incalculeren, ook al hebben die "mijn cliënt" slecht behandeld. Meerzijdige partijdigheid impliceert voorwaardelijke empathie: ik erken ieders onrecht en inzet, maar ga niet onvoorwaardelijk mee in zelfbeklag of destructiviteit." (Heyndrickx, P. et. al., 2005 p107) Ik blijf verwachten dat mensen verantwoordelijkheid opnemen. Mijn erkenning geldt voor daadwerkelijke inspanningen tot passende zorg. "Dit betekent dat de therapeut zich niet betuttelend opstelt maar op basis van gelijkwaardigheid en vanuit eigen authenticiteit omgaat met zijn cliënten". (Heyndrickx, P. et.al. , 2005 p107)

Een ethische keuze

Meerzijdige partijdigheid staat tegenover het éénzijdig partij kiezen voor "mijn cliënt". De keuze voor deze visie en aanpak is te verantwoorden vanuit volgende ethische overwegingen:

1^{ste} De interventies van de hulpverlener kunnen consequenties hebben voor meerdere betrokken partijen, ook al zijn die partijen niet fysiek aanwezig bij de begeleiding. Zij hebben vanuit ethisch standpunt recht op een zorgvuldige behandeling door de therapeut.

Bijvoorbeeld: Iemand aansporen beter voor zichzelf op te komen heeft gevolgen voor diens familieleden en andere relaties. Wat betekent dit afgrenzen voor hen? De hulpverlener is ethisch verplicht rekening te houden met deze consequenties: hij moet de positie van de afwezige derden verrekenen.

2^{de} Mensen zijn hoe dan ook loyaal tegenover hun familieleden. Wil je in je begeleiding vooruitgang boeken, dan mag je niet tegen deze loyaliteiten ingaan: deze loyaliteit is immers sterker dan alles wat je als therapeut in je mars hebt. Het is trouwens vanuit ethisch standpunt onhoudbaar mensen onder druk te zetten zich deloyaal op te stellen tegenover de mensen met wie ze verbonden zijn.

Bijvoorbeeld: Als "nee zeggen" in de existentiële context van de cliënt gelijk staat met deloyaliteit, dan zal je moeten nagaan hoe je cliënt "nee" mag zeggen en toch loyaal kan zijn. Zoniet zal de betrokken cliënt nooit echt "neen" leren zeggen op een manier die recht doet aan hemzelf en de mensen met wie hij verbonden is.

3^{de} Mensen dragen op hun eigen manier zorg voor hun familieleden. Al is deze inzet soms niet op het eerste zicht merkbaar, toch verdienen zij vanuit ethisch oogpunt het "voordeel van de twijfel" vanwege de hulpverlener. Je kan beter op de zorg inspelen dan je te fixeren op de mishandeling.

Bijvoorbeeld: Als vader zijn dochter afranselt omdat ze "neen" zegt, kan dit zijn omdat hij haar wil behoeden voor het "met open ogen in haar ongeluk lopen".

4^{de} Het is niet het privilege van de therapeut te bepalen wat passend is. Dit wordt vastgesteld in de dialoog tussen de betrokkenen, hun context en de belangen van de ruimere omgeving. Daarbij worden ieders belangen afgewogen, waarbij deze van de meest kwetsbare het zwaarst doorwegen. Het is de opdracht van de therapeut de belangen van de afwezige derden, eventueel de ongeboren volgende generatie, in de dialoog in te brengen. Hij velt geen oordeel over het resultaat van de dialoog. (Heyndrickx, P. et.al., 2005)

Voorwaardelijke empathie

De therapeut is bereid zonder voorbehoud plaats te geven aan wat ieder aan onrecht overkwam en wat ieder heeft geprobeerd om passend in relatie te staan. De therapeut minimaliseert niet de

ernst van het geleden onrecht, noch de last van de geleverde inspanningen. De partijdigheid ten aanzien van iedere betrokkene is anderszits toch voorwaardelijk. De voorwaardelijkheid geldt ten aanzien van het recht op compensatie dat iemand kan ontlenen aan wat hem overkwam. Geleden onrecht levert vanuit ethisch standpunt niet het recht op onschuldige derden kwaad te berokkenen, wel recht op consideratie. Eerder geleverde inspanningen ontslaan een mens niet van verantwoordelijkheid tot passende zorg voor zichzelf en de anderen in het heden. De therapeut staat echter niet met geheven vinger voor zijn cliënt, iets wat Nagy wel eens verweten wordt (Van Der Pas, A. 1998). Nee, hij geeft volop krediet en erkenning voor geleden onrecht en geleverde inspanningen, omdat een mens daar vanuit ethisch standpunt recht op heeft. De erkenning die voortvloeit uit de partijdigheid van de therapeut onderscheidt zich van het positief etiketteren van destructief gedrag. Mishandeling van een kind kan nooit de erkenning krijgen van de therapeut, wel de intentie tot het trekken van pedagogisch passende grenzen. Nagy werkt met de ervaring dat wanneer iemands daadwerkelijke inspanningen gezien worden hij bereid zal zijn deze verder te zetten op een manier die passend is. De therapeut heeft als opdracht de vraag te stellen hoe dit passend handelen er uit zou kunnen zien. Deze oefening is vaak gemakkelijker ten aanzien van het slachtoffer dan ten aanzien van het monster in het verhaal.

Een methodische keuze

Deze reeks motieven wordt ingegeven door bedenkingen omtrent de aard van de therapeutische relatie of de hulpverleningsrelatie.
 1^{ste} In psychotherapie in het algemeen en de relatie- en familie-therapie in het bijzonder wordt steeds meer aandacht besteed aan de kwetsbare positie van de therapeut. Van alwetend behandelaar wordt hij steeds meer een beperkt deelnemer aan de interactie (Rober, P. 2002). Dit impliceert dat de therapeut de idee loslaat dat hij een soort van waardevrij standpunt kan innemen van waaruit hij observeert en repliceert. Hij is een mens met een eigen waardesysteem dat gevormd werd door eigen geschiedenis, eigen relaties, eigen voorkeuren, eigen blinde vlekken.

2^{de} In psychotherapie in het algemeen en relatie- en familie-therapie in het bijzonder gebeurt het dat patiënten of cliënten de therapeut in de positie plaatsen van de rechter. Hij / zij moet oordelen over motieven, keuzes, consequenties. Op die manier verschuift de verantwoordelijkheid voor de keuzes van de cliënt naar de therapeut. Het is een positie die lastig kan zijn maar ook verleidelijk: het ego van de therapeut kan worden gestreeld door de idee de betere ouder te zijn of de betere partner.

3^{de} Vooral in een één-op-één - setting waar overdracht en tegenoverdracht sterk kunnen doorwerken schuilt de valkuil dat de therapeut gaat samenvallen met of complementair wordt aan zijn cliënt. Zij kunnen in een symbiose verstrikt geraken. De therapeutische relatie wordt dan een belemmering voor groei van zowel de therapeut als de cliënt. Het concept van meerzijdige partijdigheid is een poging daar uit los te komen

Een methode

Methodisch neemt meerzijdige partijdigheid de vorm aan van achtereenvolgens kant kiezen voor (en later ook tegen) elke betrokken partij afzonderlijk. Het verdient aanbeveling van bij de aanvang deze positie duidelijk aan te geven: "Mijn bekommernis gaat uit naar jou en naar je kind, maar ook naar ieder ander die in jouw leven een plek heeft, zelfs al is dat iemand met wie jij in conflict bent." Een soortgelijke verklaring bij de start van de therapie schept voor de therapeut ruimte om de positie van de afwezige een plek te geven.

De therapeut tracht na te gaan waar iedere betrokken persoon onrecht werd aangedaan en waar deze persoon heeft getracht zich in

te zetten voor de anderen.

De therapeut probeert onrecht en verdienste zichtbaar te maken, zodat deze aspecten bestaansrecht krijgen.

Een voorbeeld:

Luc is 38. Zijn huwelijk is enkele maanden geleden op de klippen gelopen. Jaren geleden had hij een zwaar auto-ongeval waar hij een handicap aan overhoudt. Hij is depressief en ziet het niet meer zitten. Uit onze gesprekken blijkt dat hij naast deze feiten een leven van verlies heeft geleefd. Ik probeer partijdig te zijn naar hem toe :

"Kan je me vertellen hoe het voor jou was om als 5-jarige jongen zo hard mee te werken in de familiezaak?" "Het lijkt me dat dit niet iets is wat je van een kind van die leeftijd mag verwachten."

"Kan jij je voorstellen dat jouw vijfjarige zoon precies hetzelfde zou moeten doen?"

"Wie weet dat jij je zo hard hebt ingespannen om je ouders te helpen?"

"Wie heeft daar iets van gezegd?"

In deze situatie ga ik aan de kant van Luc staan en keer me tegen zijn eisende vader en zijn moeder die dit laat gebeuren. Luc verzet zich daar tegen want hij wil niet deloyaal zijn. Via de empathie met zijn vijfjarige zoonje krijgt hij opnieuw contact met het benadeelde kind in zichzelf, dat hij uit kinderlijke loyaliteit tegenover zijn ouders het zwijgen had opgelegd. Wanneer hij later kan treuren om die verloren tijd is voor mij de weg vrij om aan de kant van zijn zoonje te staan en samen met Luc naar de consequenties van zijn eigen eisende vaderschap te kijken:

"Wat denk je dat het voor Dylan betekent als je dat van hem verwacht? Hoeveel verantwoordelijkheid mag je vragen van een jongen van vijf? Wat denk je dat je van hem wel mag vragen?"

Hier ligt opnieuw een kans om partijdig te zijn ten aanzien van Luc: zijn daadwerkelijke inspanningen om na te gaan wat passend vaderschap zou kunnen betekenen leveren hem kansen tot groei en heling van zijn eigen kwetsuren. Het doet er niet toe wat de therapeut passend vindt tegenover een jongen van vijf - zolang de kinderrechten niet worden geschonden. Van belang is dat de man aan de slag kan met de vraag naar billijkheid ten aanzien van hemzelf en ten aanzien van de volgende generatie: Mijn partijdigheid zal zich ook uitstrekken tot de vorige generatie: ik ga samen met Luc op zoek naar het verhaal en de inspanningen van de kleine hardwerkende middenstander die zijn vader was. Dit moet Luc toelaten én trouw te blijven aan zichzelf én trouw te blijven aan de vader die zo erg aan de noden van die kleine jongen voorbij ging.

Voor het zichtbaar maken van onrecht en verdienste gebruik ik vaak de ogen van de mogelijke getuigen: wie heeft de inspanningen of het geleden onrecht gezien en daar iets over gezegd? Wanneer niemand dit zag is het onrecht dubbel op, wanneer er wel getuigen waren liggen mogelijke hulpbronnen binnen bereik.

In welke volgorde ben ik partijdig?

Het principe dat daarin wordt gehanteerd is dat de therapeut eerst plaats geeft aan de belangen van de meest kwetsbare. Dit is een inschatting van de therapeut maar hij kan het ook vragen: "Wie is in deze situatie het meest kwetsbaar?". De dialoog die ontstaat na deze vraag biedt op zich al een schat aan informatie en een waaier aan interventiemogelijkheden. Het is meteen een uitnodiging aan de aanwezigen rekening te houden met de gerechtigde belangen van ieder en deze van de meest kwetsbare in het bijzonder. Dat is vaak de cliënt of zijn/ haar kinderen.

Hier dient een kanttekening te worden geplaatst: het is van belang zorgvuldig in het cliëntensysteem in te voegen. Van bij de aan-

vang openlijk en éénzijdig partij kiezen voor de weliswaar kwetsbare zondebok - die door de anderen als bedreigend wordt ervaren - maakt het moeilijker.

Een voorbeeld:

Een familie heeft ernstige problemen met hun 14-jarige dochter. Ze luistert niet en is bijzonder grof in haar taalgebruik. Ze experimenteert met hasj, haar schoolresultaten lijken nergens op en ze zoekt contact met de buitenbeentjes op school. De ouders maken zich oprecht zorgen om deze ontsporende puber.

Als ze samen met haar ouders in de spreekkamer zit komt de dochter op dreef. Ze noemt haar moeder een teef en haar vader een klootzak. Ik zeg haar dat ik dit taalgebruik in mijn spreekkamer niet wens te horen, maar dat ik wel heel erg benieuwd ben van haar te horen wat er allemaal moet gebeuren in een familie eer ouders en kinderen zo tegenover elkaar komen te staan. Op deze manier ben ik zowel partijdig naar de ouders als naar de dochter: Dit taalgebruik is kwetsend en geen enkele ouder wil zo behandeld worden. Ik volg ook de ordening van de ouders die zegt dat deze situatie niet wenselijk is. Tegelijkertijd wil ik het verhaal van de dochter horen. Ik behoud eveneens het recht trouw te blijven aan mezelf: deze spreekkamer is mijn territorium en niet alles is daar toegelaten.

Daarmee worden de tegenstellingen niet toegedekt, integendeel: ik probeer een context te creëren waarbinnen tegenstellingen kunnen bestaan en waarbinnen het toch veilig blijft.

Wanneer ik doorvraag merk ik dat de dochter inspanningen doet antwoord te geven. Zij behield, ondanks mijn verbod, het vertrouwen in mij. Te veel zelfs, want wanneer zij later van haar al even taalvaardige vader op haar kop krijgt om wat ze heeft gezegd wordt me duidelijk dat haar grof taalgebruik haar enige verweer is. Openlijk spreken houdt immers te veel risico in. Tegen die man kan zij niet op. Dit is het signaal om weer aan de kant van de dochter te gaan staan. Ik zeg haar dat ik denk dat ik door haar te verbieden op haar ouders te schelden ik haar mischien wel haar laatste mogelijkheid tot verweer heb afgepakt.

In deze situatie voel ik mezelf werkelijk dansen op de slappe koord van de meerzijdige partijdigheid. Te vroeg te veel joinen met de zondebok zet haar in een zeer kwetsbare positie. Ik moet tijdig terug naar wie het in het gezinssysteem voor het zeggen heeft, zoniet verlies ik zijn of haar vertrouwen. Het is een kwestie van intuïtief wisselen van positie op zo'n manier dat ik iedere betrokkene zijn deel van mijn partijdigheid geef. Ik moet erop rekenen dat wanneer ik dit genoeg doe ik het krediet verwerf mij ook tegen deze cliënt te keren en toch betrouwbaar te blijven. Mijn houvast is mijn intentie om met elk van deze mensen die te maken hebben met ernstige belangentegenstellingen in dialoog te blijven. Door mijn "blunder" ten aanzien van de dochter toe te geven blijf ik ook voor haar betrouwbaar. Voor vader was het een gelegenheid om het effect te zien van zijn eigen manier van communiceren.

Voorwaarden, beperkingen en valkuilen.

Het verwerven van de basishouding en het onder de knie krijgen van de techniek van veelzijdig gerichte partijdigheid vragen om voortdurende groei en training van de therapeut. Het is van belang dat de therapeut de tijd neemt en de moed verzamelt om zicht te krijgen op eigen onrecht en verdienste. Dit is een lang en lastig proces: de loyaliteit van de therapeut in opleiding wordt op de proef gesteld. Zijn projecties en neiging om objectgericht met zijn cliënten om te gaan worden tegen het licht gehouden. Wanneer de therapeut eindelijk leert dat hij ook maar een mens is en de nederigheid hervindt om met andere mensen in dialoog te gaan

en zijn eigen vanzelfsprekendheden op te geven is hij klaar voor de contextuele aanpak. Zoals reeds eerder gesteld vraagt meerzijdige partijdigheid immers een voortdurende inspanning. Als therapeut moeten we er immers voor zorgen niet éénzijdig partijdig te worden. Als privé-persoon in de eigen relaties, als mens en betrokken partij behoudt de therapeut het recht en de gezonde neiging goed zicht te houden op de eigen belangen en daarvoor te gaan. Een contextueel werker is geen supervrouw of superman die boven de belangentegenstellingen staat. Hij of zij moet wel de professionele reflex hebben alert te zijn voor parallellen tussen de verhalen van cliënten en de eigen geschiedenis. Hij moet open staan voor feed-back omtrent zijn projecties en blinde vlekken.

De contextueel therapeut dient zich tevens tijdig af te vragen of hij of zij in staat is meerzijdig partijdig te blijven. Doorverwijzing naar een collega is een professionele daad en geen signaal voor onbekwaamheid.

Bijvoorbeeld: Een therapeut die in een echtscheidingsprocedure zit dient zich tijdig af te vragen of hij of zij bij de begeleiding van relatieproblematiek de eigen belangen dan wel die van de cliënten voor ogen heeft.

In die zin is meerzijdige partijdigheid niet zomaar overdraagbaar naar andere werksettings. Een leidinggevende die - eventueel onrechtstreeks - betrokken partij is in de belangentegenstellingen in zijn organisatie doet er beter aan die eigen belangen onder ogen te zien en een passende plek te geven in de dialoog. Dit betekent niet dat dit hem of haar totaal in de onmogelijkheid stelt het werkelijke onrecht of de werkelijke inspanningen van elke medewerker onder ogen te zien en te benoemen. Hij doet er wel goed aan niet te pretenderen zich meerzijdig partijdig op te stellen in een situatie waarin hij belanghebbende is.

Ten andere: ook de therapeut is altijd betrokken partij in wat zich in de spreekkamer afspeelt. Er kunnen immers belangentegenstellingen bestaan m.b.t. duur van de gesprekken, afspraken, betaling, spreektijd, enz. Het is van belang dat de therapeut dit onder ogen ziet.

Tot slot

In dit artikel heb ik het concept 'meerzijdige partijdigheid' belicht. Meerzijdige partijdigheid kan in de praktijk vele vormen aannemen en het hangt een beetje af van het zelfvertrouwen en de creativiteit van de therapeut hoe hij zijn meerzijdige partijdigheid gestalte geeft. Een meerzijdig partijdige houding en techniek betekent dus niet dat men willens nillens iedereen samen rond de tafel moet krijgen.

Observereer bij je bewuste pogingen tot veelzijdige partijdigheid jezelf en de anderen: zien dat het werkt kweekt zelfvertrouwen. Meerzijdige partijdigheid is trouwens niet spectaculair anders dan anders: bij reflectie op je eigen praktijk zal je merken dat je al aardig op weg bent.

Paul Heyndrickx

Contextueel therapeut.

Coördinator Cliënt Gezin en Familie, Balans.

Mede-auteur van "Meervoudig Gekwetsten. Contextuele hulpverlening aan maatschappelijk kwetsbare mensen", 2005, LannooCampus

Literatuur

- Boszormenyi - Nagy, I. en Krasner B. (1994). Tussen geven en nemen. Over contextuele therapie. Haarlem: De Toorts.
- Heyndrickx, P., Barbier, I., Driesen, H., Van Ongevalle, M., Vansevenant, K. (2005). Meervoudig Gekwetsten. Contextuele hulpverlening aan maatschappelijk kwetsbare mensen. Leuven: LannooCampus
- Rober, P. (2002) Samen in therapie. Gezinstherapie als dialoog. Leuven: Acco
- Van Der Pas, A., (1998) Het ongeduld van Nagy; bedenkingen bij enkele aspecten van de contextuele therapie. In Systeemtherapie jaargang 10 Nr 4 December 1998.

■ PRAKTIJK

"Als emancipatorisch werken meer wordt dan een loze kreet..."

Risico op 'verdinging'

De begeleiding van mensen met een verstandelijke handicap heeft sedert de jaren 60 een enorme vlucht genomen. Na vele, vele jaren van 'opbergen' en 'bewaken' ging men zich vragen stellen zoals: "Wie is deze man of vrouw?", "Hoe zit hij of zij in elkaar?", "Wat zou goed voor hen zijn?";...

Uit de antwoorden kwam een zorg voort die zich ging richten op ontplooiing en aandacht kreeg voor het normale (normalisatie), de individuele persoon (personalisatie) en het deelnemen aan de maatschappij (integratie). Het resultaat was een aanbod van professionele totaalzorg. D.w.z. de voorziening voorzag in onderwijs, logement, therapie, bezigheid en medische zorgen. En hoe goedbedoeld ook, het hield een risico in op, wat professor Geert van Hove noemt 'verdinging' (Broeckaert E., 2000): alles werd geregeld voor de betrokkene en hij of zij was eigenlijk 'lijdend voorwerp'.

De emancipatorische gedachte

In de jaren 90 komt er een nieuwe beweging in de benadering van personen met een verstandelijke handicap. Onder invloed van een nieuwe generatie van mondige ouders en het ontstaan van self-advocacy groepen komen er belangrijke veranderingen op gang. De kernvragen zijn nu: "Wie is deze persoon?" en vooral "Wat wil deze persoon zelf met zijn of haar leven?". De emancipatorische gedachte is geboren. Onder emancipatie verstaan we hier: de weg naar het bewust worden van jezelf en vorm geven aan je bestaan door zelf keuzes te maken en beslissingen te nemen (Van Hove, V., 2000).

Sommigen pleiten voor een drastische en fundamentele ommekeer en anderen zien het eerder als een geleidelijk proces met respect voor het bestaande. De laatste keuze impliceert dat cliënten en begeleiders meegenomen worden in een emancipatorisch bad en dit kan via vorming.

Vorming als een emancipatorische trektocht

Bewoners en hun begeleiders nemen deel aan de vorming. Dit klopt niet: de bewoners namen niet deel aan de vorming maar wel aan het veranderingsproces dat door de vorming in gang wordt gezet. Dus hier werd bedoeld dat zij deelnemers zijn aan de "trektocht". Het uitgangspunt is dat een emancipatorisch proces een soort trektocht is. Ze weten wel welke richting ze uit willen, namelijk meer emancipatorisch omgaan met... Ze weten nog niet waar ze zullen uitkomen of wanneer ze er geraken. Dit hangt af van de omstandigheden, de staat van de weg en de conditie van de deelnemers. Iedereen heeft bagage mee, vaak verschillend (opleiding, ervaring, leeftijd, bepaalde talenten) en allemaal nodig om er te geraken.

Voor de begeleiding is de vorming een grote aanzet tot anders kijken naar bewoners. Vroeger lag het accent op 'ze moeten het goed hebben, geen problemen, alles moet kant en klaar zijn voor hen'.

Vanuit de begeleidingsdriehoek

Het eerste instrument dat in de vorming wordt aangereikt is 'de begeleidingsdriehoek' (WIV, 2000). De basis van deze driehoek is het spanningsveld tussen 'houvast', dit houdt in voorspelbaarheid, herkenbaarheid, duidelijkheid en 'ruimte', hier gaat het om loslaten, verantwoordelijkheid geven, nieuwe ervaringen laten opdoen. De bedoeling is te zoeken naar het juiste evenwicht tussen deze polen voor elke bewoner en het vertrekpunt daarvoor is de bewoner zelf. De top van de driehoek wordt gevormd door 'acceptatie', namelijk mogen zijn wie je bent, waardering krijgen, bij anderen horen. Men gaat de cliënten zien als mensen met veel mogelijkheden, die veel zelf kunnen opnemen, mits de gepaste begeleiding. Een voorbeeld: een bewoner gaat al enige tijd naar een extern koor. In het begin is hij enthousiast maar de laatste tijd spreekt hij steeds meer van stoppen. Het team staat stil bij de situatie en zoekt wat er allemaal kan meespelen. De individuele begeleidster achterhaalt dat er wat naijver meespeelt t.a.v. een andere deelnemer. Dit wordt met de cliënt en de koorleider opgenomen en de cliënt beslist om verder te blijven gaan. Vroeger zouden de begeleiders hem ingevolgd zijn en de deelname gestopt hebben, nu hebben ze samen met hem de hindernissen weggewerkt en verliest hij deze mooie kans op zelfrealisatie en waardering niet. De grote uitdaging blijft het evenwicht tussen loslaten en houvast geven, het voor hen oplossen of risico's op ontgoocheling laten lopen.

Met de sleutels in de hand

Een tweede set van instrumenten zijn de 'sleutels' die we onze bewoners aanreiken om mee te stappen in het emancipatorisch proces: bewustwording, keuzevrijheid, inspraak/ participatie en ondersteuning (Van hove, V., 2000).

Bewustwording.

Het is belangrijk dat de cliënt zich bewust wordt van eigen mogelijkheden en beperkingen, van rechten en plichten, van de eigen positie in de samenleving en van zijn sociale context (wie is er voor mij). Cliënten worden meer aangesproken op hun gedrag. Dus er komt meer verantwoordelijkheid bij hen te liggen en men leert hen de vaardigheden om zaken zelf (in groep) uit te klaren, bijvoorbeeld bij een conflict. Bij klachten wordt er gezocht naar ieders aandeel om tot een goed evenwicht tussen rechten en plichten te komen. Bij het bepreken van een uitstap wordt het budget er bij genomen en beslist men samen op basis van haalbaarheid. Wanneer ze bepaald vrijwilligerswerk binnen de organisatie opnemen weten ze duidelijk dat daar verantwoordelijkheid tegenover staat en... ze worden in de bloemetjes gezet tijdens de week van de vrijwilliger.

Keuzevrijheid.

Vaak moeten mensen leren om te kiezen. Het is best om met eenvoudige keuzes te beginnen, om één keuze tegelijk aan te bieden en om hulpmiddelen te gebruiken.

Dit vraagt van de begeleiders veel meer dan het voorkomen en oplossen van problemen.

Inspraak/ participatie

Het minimum is dat mensen informatie krijgen over zaken die hen aanbelangen, ze moeten ook gehoord worden en waar het kan moeten ze de kans krijgen om mee te beslissen. Doorheen het proces worden cliënten vlug mondiger: ze zeggen hun mening, stellen zaken in vraag, komen met hun wensen (bijvoorbeeld met een externe organisatie op reis gaan) en hun klachten. In de toekomst wordt het nog werken aan de stijl namelijk het aanleren van vaardigheden om de dingen op een gepaste manier te brengen. Ook de bewonersvergadering is van inhoud veranderd: vroeger ging het vooral om éénrichtingsverkeer, namelijk informatie doorgeven over de komende week. Nu is er meer wisselwerking: hun mening wordt gevraagd, ze krijgen inspraak, er wordt samen teruggeblikt naar de vorige week en naar afspraken.

Ondersteuning.

De ondersteuning moet op maat zijn en in samenspraak met de cliënt. Ook belangrijk is het onderhouden, versterken en eventueel uitbreiden van het sociale netwerk. Zo heeft men het sociale netwerk van elke bewoner in kaart gebracht en de volgende stap is, in kader van het handelingsplan, kijken waar activering of uitbreiding nodig is. Zo is men voor één cliënt aan het onderhandelen over vrijwilligerswerk op een boerderij in de buurt.

Een kwestie van 'Leren loslaten'

Bij het begin van het vormingsproces was er sterk de zorg dat loslaten zou betekenen dat men té weinig houvast zou bieden. Dit bleek ongegrond. Men heeft een goede dosering gevonden. Een ander misverstand was dat dit alles om meer (geld)middelen zou vragen. En ook hier mis: men gaat wel bewuster om met noden en vragen, men brengt meer in kaart zodat er overzicht komt en men is creatiever in de oplossingen. Bijvoorbeeld 'te weinig privacy in de badkamer' werd vroeger vertaald in 'er moet een tweede badkamer komen'. Nu denkt men aan het gebruik van een kamerscherm en dit eerst eens uitproberen vooraleer aan te kopen.

Ondersteuning bieden op maat betekent veelal loslaten, laten gebeuren, vanaf de zijlijn intensief toekijken.

Een grote uitdaging is emancipatorisch omgaan met mensen met een diep verstandelijke handicap. Het blijft soms moeilijk om hun wensen juist te interpreteren en mogelijkheden te zien om de mate van zelfbepaling te vergroten.

- Broekaert, E., 2000, Handboek Bijzondere Orthopedagogiek. Garant: Leuven.
- Van Hove, V., 2000, Naar het recht op eigenheid in een bedding van verbondenheid,
- WIV, 12 oktober 2000, Luisteren naar fluisteren. Emancipatie van mensen met zeer ernstige verstandelijke en/of meervoudige handicap, Bundel symposium.

Marleen Bouters, hoofdopvoedster home Vesta
Liliane De Cock, docente CVO-VSPW-Balans

METHODIEK

Leren mediëren met Reuven Feuerstein

Inleiding

In het sprookje 'de Kikkerprins' lezen we 'De kus van de prinses toverde de kikker om in een prachtige prins'.

Hierbij toch enkele vragen:

- Welke heks had eerder van de prins een kikker gemaakt?
- Ging het hier om een fundamentele, blijvende verandering of een oppervlakkige tijdelijke verandering?
- Zouden zij, die geen prinses zijn, ook dergelijke veranderingen in een individu kunnen teweeg brengen?

Voor Feuerstein is het antwoord op de laatste vraag: ja, maar onder welbepaalde voorwaarden en mits een specifieke methodiek.

In dit artikel willen we de voorwaarden en methodiek voor een structurele cognitieve modificatie bondig toelichten. We zullen daartoe volgende thema's behandelen:

- 1 Modificatie versus verandering
- 2 Vijf stellingen met betrekking tot modificeerbaarheid
- 3 Mediëren en gemedieerde leerervaring
- 4 Mediatiecriteria
- 5 Mediatieplan en mediatiehelpmiddel

1. Modificatie versus verandering

(FEUERSTEIN, F., RAND, Y., RYNDERS, J.E., 1993, p. 16-21)

Modificatie

Een fundamentele en blijvende verandering of 'modificatie', heeft te maken met wijzigingen die zich in het wezen van het individu zelf voltrekken, in zijn persoonlijkheidskenmerken, zijn denkvermogen en intellectuele capaciteiten, en zijn algehele competentieniveau.

Modificatie is mogelijk ondanks drie hinderpalen die door velen beschouwd worden als belangrijke en blijvende negatieve factoren die wijzigingen in het functioneringsniveau van het individu uitsluiten: de leeftijd, de oorzaken van de beschadiging of achterstand, de ernst van de beschadiging of achterstand.

Verandering

Oppervlakkige en tijdelijke veranderingen hebben gewoonlijk een beperktere draagwijdte. Ze zijn specifiek en blijken zeer dikwijls mettertijd van weinig duurzame aard te zijn. Ze zijn slecht bestand tegen het effect van invloeden van buitenaf.

2. Vijf stellingen met betrekking tot modificeerbaarheid

(FEUERSTEIN, F., RAND, Y., RYNDERS, J.E., 1993, p. 17-19)

Om de Modificeerbaarheidstheorie succesvol toe te passen dient men volgens Feuerstein als agoog volgende stellingen te onderschrijven en toe te passen:

- Mensen zijn modificeerbaar
- De mens met wie ik werk is modificeerbaar.
- Ik ben capabel het individu te modificeren.
- Ik ben zelf ook iemand die kan -en moet- worden gemodificeerd.
- De maatschappij -en de publieke opinie- kunnen en moeten gemodificeerd worden.

Belangrijk hierbij te noteren is enerzijds het feit dat voor Feuerstein niet enkel het individu, maar ook zijn omgeving zich moet aanpassen en anderzijds dat men als agoog niet neutraal kan staan ten aanzien van de beginselen waarop men zijn agogisch handelen steunt.

3. Mediëren en gemedieerde leerervaring

Mediëren

Mediëren, de activiteit van de mediator, is de handeling waarbij een doelgerichte medemens tussenkomt in de ervaringswereld van een individu om cognitieve structuratieprocessen te activeren die het individu méér vat op de omgeving zullen bieden en de persoonlijkheidsontplooiing in de hand zullen werken.

De bedoeling is dat het gedrag van de mediator geleidelijk aan geïnternaliseerd wordt zodat het individu zichzelf, te gelegener tijd, kan mediëren (=zelfmediatie).

De mediatietechniek is niet gebonden aan een specifieke cultuurinhoud, noch aan een bepaalde opvoedingssituatie, noch aan een specifieke wijze van communiceren. Er is met andere woorden een veelheid van situaties en activiteiten waarbij men kan mediëren en dit op veel verschillende wijzen.

Gemedieerde leerervaring (MLE)

De aanduiding 'gemedieerde leerervaring' verwijst niet op de eerste plaats naar het 'wat', het 'waar' of 'wanneer' van de interactie tussen agoog en individu. Een MLE wordt eerder gekenmerkt door het 'hoe' van de interactie. Om de interactie tot een gemedieerde leerervaring te maken, moeten we er iets aan toevoegen dat van invloed is op het cognitieve systeem van het individu en wat het modificeerbaarder maakt. (FEUERSTEIN, F., RAND, Y., RYNDERS, J.E., 1993, p.67)

Feuerstein spreekt dus van een gemedieerde leerervaring wanneer het individu, in zijn interactie met zijn omgeving, een ervaring opdoet die getransformeerd wordt door een mediator. Deze tussenkomst van de mediator moet echter voldoen aan een aantal criteria die we hierna zullen toelichten.

4. Mediatiecriteria

(FEUERSTEIN, F., RAND, Y., RYNDERS, J.E., 1993, p.68-90; WEEDAEGE, A., Cursus IVP. Gent, VSPW, hoofdstuk MLE-theorie)

De drie criteria die moeten aanwezig zijn in een tussenkomst van de agoog, wil men deze interventie als mediëren kunnen bestempelen, zijn: intentionaliteit/wederkerigheid, transcendentie en zingeving.

De mediator kan bovendien zijn tussenkomst occasioneel ook richten op een of meerdere bijkomende criteria als: bekwaamheidsgevoelens, gedragsregulering en -controle, deelgenootschap, individuatie, doelbewustzijn, openheid voor uitdagingen, veranderbaarheid, optimisme en lidmaatschap.

Omwille van plaatsgebrek lichten we hier enkel de eerste drie criteria toe:

Intentionaliteit en wederkerigheid.

Heel wat prikkels uit de omgeving van het individu worden niet of inadequaat opgenomen en/of verwerkt. De activiteit van de mediator zal tot doel hebben deze prikkels zodanig te ordenen, te versterken, te verzwakken en/of te situeren, dat het individu ze verwerkt en er door ontwikkelt.

De mediator stelt zich dus doelgericht op tussen het individu en de omgeving die hij gestructureerd heeft. Hij expliciteert bovendien wat zijn bedoelingen zijn met dit materiaal, in dit lokaal, op dit moment.

Slechts wanneer het individu door zijn houding en zijn gedrag blijkt geeft dat het de intenties van de mediator vat en zich ervoor wil inzetten spreekt men van wederkerigheid. Wederkerigheid houdt in dat het individu zich niet langer passief opstelt ten aanzien van de omgevingsinvloeden maar zich vrijwillig actief inspannt om het vooropgestelde doel van de mediator te realiseren. Indien deze wederkerigheid ontbreekt, voldoet de actie van de mediator niet aan het criterium intentionaliteit dat noodzakelijk is om een agogische activiteit mediatie te mogen noemen.

Transcendentie.

Een gemedieerde leerervaring blijft niet beperkt tot de bevrediging van de behoefte van het moment zelf maar overstijgt de hier-en-nu situatie. Door met het individu te reflecteren op wat voorbij is, te anticiperen op wat later kan gebeuren, en oog te hebben voor de gevolgen van zijn activiteit voor zichzelf en voor de anderen, stimuleert men het individu om zijn onmiddellijke behoeftebevrediging te overstijgen en zijn behoefte-(waarde)systeem te verruimen.

Zingeving.

Door het individu bewust te maken van de zin en de waarde van bepaalde stimuli (voorwerpen, activiteiten) kan het een juistere kijk op zijn omgeving ontwikkelen en kan het gemotiveerd worden voor eventuele interacties: om die reden wordt zingeving beschouwd als het energetische principe van de gemedieerde leerervaring. Zonder zingeving is de kans op wederkerigheid zeer gering.

De mediator spannt zich in om betekenis en waarde van bepaalde stimuli extra in de verf te zetten en hoopt hierdoor op korte termijn te bereiken dat het individu gemotiveerd geraakt om erop te reageren. Op langere termijn wil hij bij het individu een houding ontwikkelen waarbij het zich spontaan vragen stelt over de zin en de waarde van wat er zich in zijn omgeving bevindt.

Verduidelijking van waarden beantwoordt vaak niet direct aan de actuele behoefte van het individu; daarom zal de mediator in zijn

pogingen om het individu deelgenoot te maken van zijn waardenstelsel, zingeving vaak koppelen aan transcendentie.

5. Mediatieplan en mediatie hulpmiddel

Mediatieplan

Feuerstein werkte aanvankelijk met individuen die om uiteenlopende redenen op een laag mentaal niveau functioneerden. Hij wou hen ertoe brengen hun intellectuele capaciteiten beter te benutten.

Vanuit zijn werk met deze populatie ontwikkelde hij een nieuwe kijk op de diagnostiek van de intelligentie. Hij ontwierp als alternatief voor de klassieke, statische IQ-tests een interactieve testmethodiek (dynamic assessment) en een testbatterij om lacunes in het informatieverwerkingsproces en het leren op te sporen (Learning Propensity Assessment Device). (FEUERSTEIN, R., FEUERSTEIN, R.S., FALLIK, L., RAND, Y., 2002)

Tijdens het onderzoek wordt het individu in leersituaties gebracht waarbij zich niet enkel sterke, resp. zwakke cognitieve functies manifesteren, maar evenzeer relevante attitudes voor het leerproces.

Dit soort psychopedagogische evaluatie dient om aanknopingspunten voor de mediator te reveleren. Het biedt de mediator de mogelijkheid een geïndividualiseerd mediatieplan op te stellen om, gebruik makend van de sterktes van het individu, in te werken op specifieke deficiënte cognitieve functies en attitudes.

Hulpmiddel voor mediatie.

Om in te werken op de bovenvermelde specifieke deficiënte cognitieve functies en leerattitudes van het individu, ontwikkelde Feuerstein het Instrumenteel Verrijkingprogramma (IVP). Dit is een systematisch opgebouwde lessenreeks die bestaat uit 240 werkbladen diverse denkopdrachten in de vorm van pen- en papier-situaties.

Om de leermogelijkheid van ieder werkblad maximaal te benutten dient men over een verstandelijke leeftijd van minimum 9 jaar te beschikken en heeft men een half uur tot een uur nodig. Men werkt het best in een groep van een zestal personen. Op die manier kunnen de deelnemers leren uit mekaars ervaringen. Het programma kan ook individueel, in een één-één relatie met de mediator doorwerkt worden.

Vanuit oefeningen doet het individu ervaringen op. Deze ervaringen worden nadien besproken en uitgediept. Er wordt naar de zin gepeild en er wordt nagegaan in welke andere leer- en levenssituatie deze cognitieve functie of leerattitude zinvol kan gebruikt worden. Voorbeeld: niet impulsief te werk gaan en eerst grondig alle informatie verzamelen is niet alleen zinvol bij het oplossen van een oefening op papier, maar eveneens bij het reageren op een boodschap, of het proberen herstellen van een toestel.

Er moet echter wel gesteld worden dat denkgedrag niet noodzakelijk alleen kan gemedieerd worden aan de hand van bovenvermelde oefeningen. Heel wat spontane leer- en levenssituaties

lenen zich uitstekend tot doelgericht bemiddelen teneinde een beter rendement te bekomen. Alleen hoeft de agoog duidelijk in te zien welke mentale handelingen in welke situaties vereist zijn om er, indien nodig, zinvol te kunnen op ingaan.

Ook zij die geen prinses zijn ...

Vanuit de overtuiging dat we het intellectueel rendement van een individu kunnen verhogen zijn we gemotiveerd om ontwikkelende leeromgevingen te creëren en proberen we inhoud te doorwerken die voor hem/haar in de 'zone van de naaste ontwikkeling liggen'.

Als mediator dienen we hierbij uiteraard doelgericht te assisteren. Op die manier wordt de kans op succes voor het individu gegarandeerd. Dit maakt dat hij/zij in eigen mogelijkheden gaat geloven (= bekwaamheidsgevoel) en dat een gevoel van onkunde of machteloosheid ten opzichte van een probleem plaatsmaakt voor ondernemingszin en intrinsieke motivatie. Ziet de persoon daarnaast de zinvolheid (= zingeving) en bruikbaarheid (= transcendentie) op ruimere schaal van zijn veelgeoefende vaardigheid in, dan zit de kans erin dat hij het beoogde na verloop van tijd uit zichzelf gaat toepassen. Dan kunnen we spreken van een 'Modificatie'. Het individu regelt z'n gedrag, niet omdat hij het door de mediator gevraagd wordt, maar omdat hij/zij ondervonden heeft dat hij daar zelf baat bij heeft en dat hij het ook zelfstandig kan. De tussenkomst van de mediator om het individu zijn gedrag te leren sturen heeft als effect dat het zich algemeen bekwaamer voelt (= bekwaamheidsgevoel). Dit laatste kan als gevolg hebben dat hij nieuwe -tot nu toe geweerde- uitdagingen toch durft aangaan (= openheid voor uitdagingen). Door deze uitdagingen doet het individu nieuwe ervaringen op wat zijn zelfontplooiing in de hand werkt. Dit noemt Feuerstein 'structurele cognitieve modificeerbaarheid': de invloed op één deel heeft op zijn beurt een weerslag op een veel groter geheel.

Bestaat er voor een agoog een zinvoller uitdaging dan een individu te modificeren?

Literatuur

- FEUERSTEIN, R., RAND, Y., RYNDERS, J.E., Laat me niet zoals ik ben. Een baanbrekende methode om de cognitieve en sociale ontwikkeling te stimuleren. Rotterdam, Lemniscaat, 1993, p. 16-21
- FEUERSTEIN, R., FEUERSTEIN, R.S., FALLIK, L., RAND, Y., The dynamic assessment of cognitive modifiability. The learning propensity assessment device: theory, instruments and techniques. Jerusalem, The ICELP Press, 2002, 630 pp.
- WEEDAEGE, A., Cursus IVP. Gent, VSPW, hoofdstuk MLE-theorie.

Annie Weedaeghe, IVP- en VELOO-trainer BALANS
Philippe Lamoral, IVP-trainer

COMPETENTIE

Omgaan met sociale en culturele verschillen

In de literatuur over diversiteit is er veel discussie over het begrip 'interculturele competentie'. Voor de programma's van Aan Boord baseer ik mij op het gedachtegoed van W.A. Shadid en van het Steunpunt Intercultureel Onderwijs (UGent).

Definitie

Mensen gaan per definitie om met diversiteit: verschillen in afkomst, milieu, opleiding, sociale status, leeftijd, sekse, religie, etnische en culturele achtergrond, Verschillen zijn alleedaags en verrijkend maar tegelijk ook 'vreemd'. In een steeds complexer wereld zorgen ze ook voor problemen en misverstanden.

Interculturele competenties maken ons deskundig om in werk-, vrijetijds- en leersituaties actief te kunnen omgaan met mensen die op veel manieren verschillend (willen) zijn.

Toelichting en omschrijving

Competent omgaan met diversiteit vergt een hele set aan vaardigheden, kennisinhouden en houdingen die ons in staat moeten stellen om telkens weer in dialoog te gaan met de 'anderen' over de betekenis die een situatie voor de verschillende partijen heeft en om hierover zo nodig te onderhandelen.

De competentie bestaat uit drie aspecten die onderling sterk samenhangen: motivatie, kennis en vaardigheden.

1. De motivatie om interculturele ontmoetingen aan te gaan en vlekkeloos te laten verlopen.

Ontmoetingen met leden van andere groepen zorgen niet zelden voor onzekerheid, frustratie, of onbegrip. De eigen vanzelfsprekendheden worden uitgedaagd en de eigen waarden en normen zijn niet toereikend om het gedrag van de andere te begrijpen. Vrees om sociale relaties aan te gaan is niet zelden het gevolg. Dit wordt nog extra beïnvloed door de beelden die gesprekspartners over elkaar hebben en die meestal bestaan uit stereotypen en vooroordelen.

De vrees voor omgang met 'anderen' kan laag gehouden worden door:

- Het (leren) zien van de (culturele) overeenkomsten tussen communicatiepartners, zonder daarmee de verschillen uit het oog te verliezen. Dat verkleint de afstand en vergroot de zekerheid. Het benadrukken van verschillen en het gebruiken van stereotypen geeft schijnzekerheden en kan voor de communicatie een averechtse werking hebben.
- Het bewust zijn van de eigen vooroordelen jegens zowel de eigen als de andere groep. Het gaat hier om het vermijden van generaliserende opvattingen (dé allochtoon, dé homo's, ...) en over het toetsen van de interpretaties en beelden die de communicatiepartners van elkaar hebben.

Op deze manier wordt de kans groter dat de andere niet als een vertegenwoordiger van een groep wordt gezien maar als een autonoom individu en dat zijn/haar gedrag op diens merites wordt beoordeeld.

2. Kennis

Al kan kennis van en over de andere averechts werken als we vanuit dat begrip generaliseren, toch kan voor wie beroepsmatig met mensen uit verschillende culturen werkt, kennis over de algemene lijnen van de cultuur van de andere misverstanden voorkomen.

Het gaat over waarden, normen en opvattingen aangaande gastvrijheid, beleefdheid, man-vrouw verhouding, ... en over sociaal gewenst gedrag (wat is bespreekbaar, non-verbaal gedrag zoals oogcontact, afstand, aanraakgedrag, ...).

Ook kennis van culturele aspecten die voor de specifieke beroepssituatie relevant zijn kan zinvol zijn (bv. in gezondheidszorg kennis over de ziektebeleving en het ziektegedrag). Het is ook belangrijk om aandacht te schenken aan de sociaal-economische en culturele heterogeniteit binnen de bewuste groep (jong-oud, stad-platteland, laaggeschoold-hooggeschoold, ...) en aan de algemene sociaal-economische en juridische positie van de groep in kwestie (arbeidsmarkt, huisvesting, onderwijs, wetgeving, ...).

3. Vaardigheden

Naast een goede algemene communicatieve basishouding ekenmerkt door openheid, respect, oprechtheid, empathie en aanpassingsvermogen vergt de competentie 'omgaan met sociale en culturele verschillen' ook volgende vaardigheden:

- open-minded zijn voor nieuwe ideeën en ervaringen
- in staat zijn om op een adequate manier verschillen en overeenkomsten tussen de eigen cultuur en de andere waar te nemen (scheiden van meningen en feiten)
- alert zijn op ethocentrisme; zich ervan bewust zijn dat de eigen zienswijze beïnvloed wordt door de eigen cultuur, en die van de ander door diens cultuur, en kan bij het interpreteren van het gedrag van de ander de eigen culturele bril tijdelijk afzetten.
- in staat zijn om de dialoog aan te gaan over gedragingen die hij/zij niet begrijpt i.p.v. ze als slecht of onjuist te beoordelen.

Voorbeeldsituaties waar het inzetten van deze competentie kritiek is

Wie competent omgaat met sociale en culturele verschillen moet een veelzijdig en flexibel persoon zijn. Door opleiding en bijscholing kan de competentie in het omgaan met verschillen verbeteren. Ook speciale activiteiten en projecten kunnen zinvol zijn. Maar hét middel bij uitstek om bekwaam te worden in de omgang met diversiteit is de dagelijkse sociale interactie in sociaal en cultureel gemengde werk- en leersituaties. De 'interculturele' competentie is dan het hulpmiddel om te kijken naar de concrete interactiepatronen.

Chantal Feys

Literatuur

- W.A. Shadid, Interculturele communicatieve competentie, in: Psychologie en Maatschappij, jrg. 24, 2000
- Marc Verlot e.a., Intercultureel Onderwijs, leren in verscheidenheid, Steunpunt Intercultureel Onderwijs, Universiteit Gent

■ BERICHTEN

ONZE NIEUWE FOLDER 2005-2006 IS UIT.

U vindt alle info ook uitgebreid op : www.vspw.be

Naast onze langlopende opleidingen die reeds jaren hun kwaliteit hebben bewezen, zijn er een paar nieuwe opleidingen die ik even in de focus plaats.

➔ Leren werken met themagecentreerde interactie in groepen en teams.

Deze opleiding loopt over twee jaar en is een systeem van waarden en normen en een concrete methodiek om zichzelf en groepen of teams te leiden.

Deze opleiding richt zich tot mensen die minstens 3 jaar aan de slag zijn met groepen, teams of organisaties in het onderwijs, vormingswerk of in de hulpverlening.

Deze opleiding is ingebed in een internationaal kader.

➔ Therapeutisch werken met assistentiedieren

Deze éénjarige interactieve opleiding richt zich tot welzijnswerkers die de hulpverlenercontext waarin ze werken willen verruimen en verrijken door dieren als partners in te schakelen in hun therapeutische begeleidingen. Deze opleiding loopt in samenwerking met de VZW het Keerhof.

➔ Opleiding zorgcoördinatie

Deze opleiding van 8 modules richt zich tot zorgcoördinatoren en brugfiguren in het basisonderwijs.

Volgende modules komen aan bod:

- Implementeren van een zorgplan
- Werken in en met het team
- Het gezin speelt mee
- Werken met een handelingsplan
- Zorgzaam omgaan met moeilijk gedrag
- Denkstimulering en leerstijlen
- Prioriteiten zichtbaar maken
- Leerproblemen
- Supervisie

Wil je op de hoogte gehouden worden van ons opleidingsaanbod?

Geef je naam dan op, we sturen je de brochure toe.

Of surf alvast eens naar onze website:

www.vspw.be/balans

of www.vspw.be en doorklikken naar afdeling balans.

PRAKTISCHE INFO

Redactie

Marc Van Coillie / Paul Heyndrickx / Pol Staut

Abonnementen

Een jaarabonnement kost 15 euro (voor 3 nummers)

Correspondentieadres

Balans/VSPW, Edgard Tinelstraat 92, B-9040 Gent

09-218 89 39

balans@vspw.be

Verantwoordelijke uitgever

Marc Van Coillie

© Niets in deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, op welke wijze ook, zonder schriftelijke toestemming van uitgever en auteur.